

החברה הערבית בצל מגפת הקורונה ריכוז נתונים

כ"ג בסיוון תשפ"א // 3 ביוני 2021

תוכן העניינים

1	1	בריאות.....
1	1.1	שיעור מאומתים, בדיקות ומתחסנים.....
4	2	תעסוקה.....
4	2.1	מקבלי דמי אבטלה.....
8	2.2	עבודה מהבית.....
10	3	חינוך.....
14	4	ביטחון אישי ואכיפה.....
14	4.1	אירועי מוקד 100.....
15	4.2	אלימות במשפחה.....
19	4.3	דוחות קורונה.....

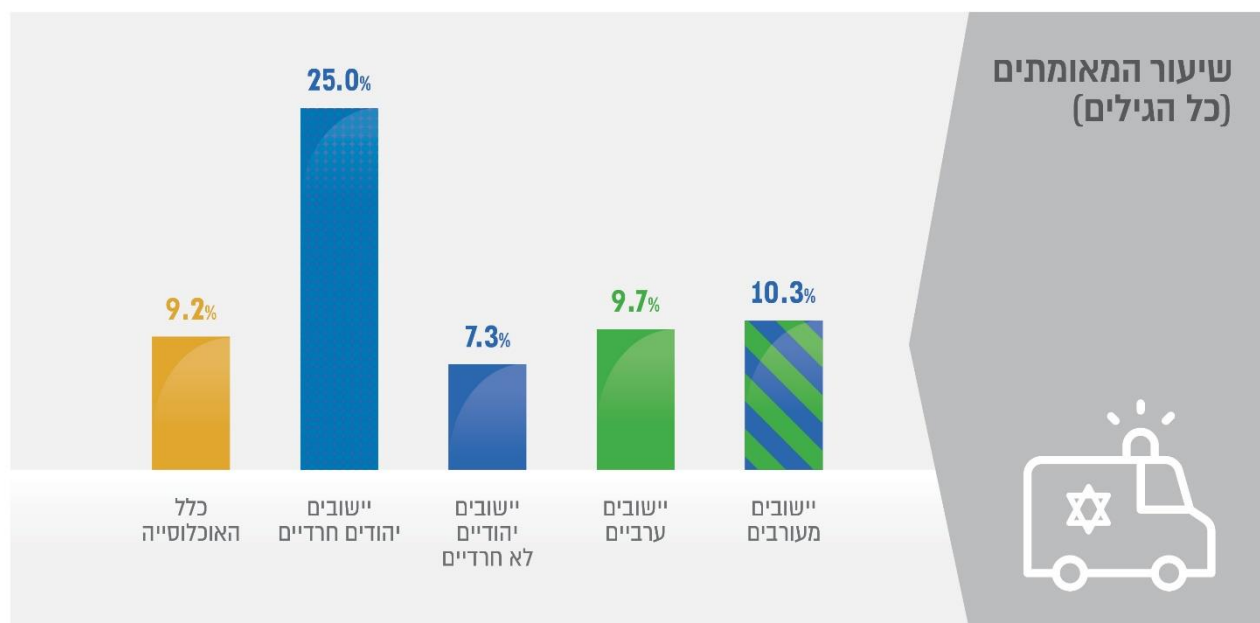
משבר הקורונה פרץ במרץ 2020. לקורונה השלכות בריאותיות, כלכליות וחברתיות מרחיקות לכת, וחלקן עשויות להיות ארוכות טווח. אומנם השלכות אלו לא פסחו על שום קבוצה בחברה, אולם יש הבדלים באופן שבו הן השפיעו על קבוצות אוכלוסייה שונות.

לקראת דיון הוועדה המיוחדת לענייני החברה הערבית ריכוז מרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים בעניין זה מכמה זירות: בריאות, תעסוקה, חינוך וביטחון אישי ואכיפה. בשל לוח הזמנים להכנת המסמך, אין מדובר בסקירת עומק של כלל ההיבטים הרלוונטיים. יצוין כי חלק מהנתונים המוצגים במסמך מתייחסים לכלל האוכלוסייה הערבית בישראל ואילו אחרים מתייחסים לאוכלוסייה המתגוררת ביישובים הערביים (ומכאן שלא נכללים בהם הערבים המתגוררים בערים המעורבות).

1. בריאות

1.1 שיעור מאומתים, בדיקות ומתחסנים

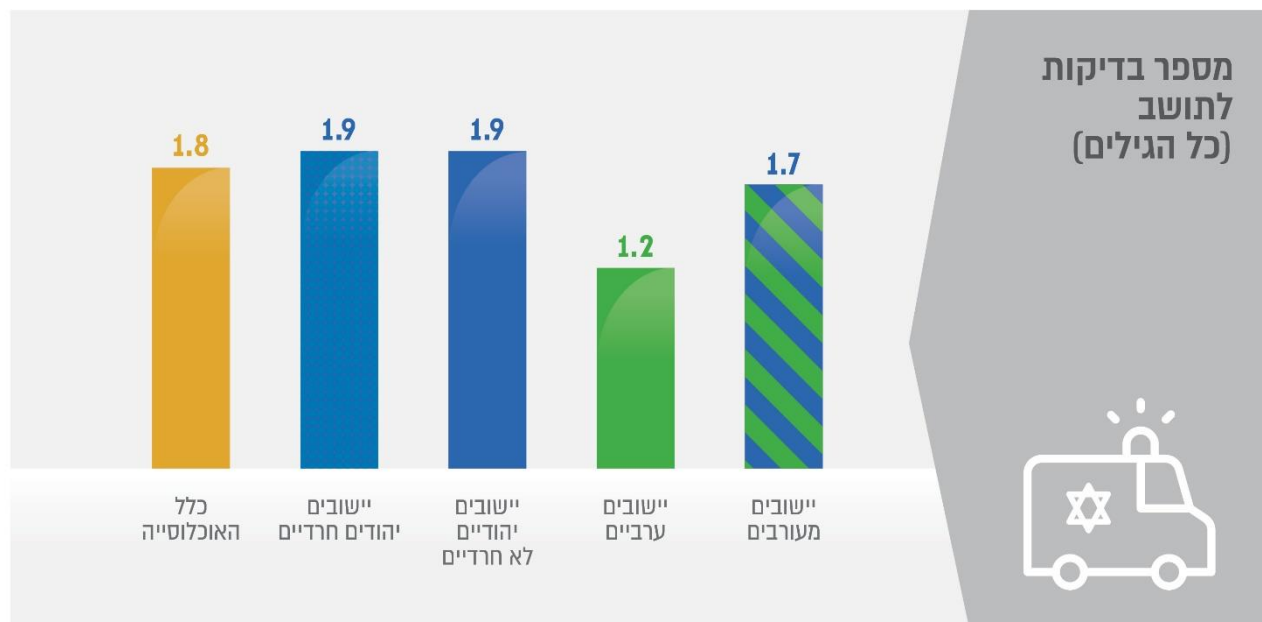
מערכת ה-BI של משרד הבריאות מאפשרת לשלוף נתונים שונים על הקורונה בישראל בפילוח לפי יישובים. על בסיס נתונים אלו הנכונים ליום הפקתם (9 במאי 2021) מרכז המחקר והמידע של הכנסת בחן את המצב ביישובים בישראל לפי קבוצת האוכלוסייה של תושביהם.¹ יצוין כי חלוקה לפי מגזר היישוב עשויה להביא לנתונים שונים מחלוקה לפי מגזר הפרט, בייחוד בכל הנוגע לתושבים בערים המעורבות (שבהן מתגוררת כרבע מהאוכלוסייה הערבית בישראל). עוד יצוין כי השבטים הבדואיים המתגוררים במה שמכונה הפזורה (בדרום ובצפון) אינם נכללים בנתונים הללו.²

¹ ההגדרה של יישוב מעורב, יהודי או ערבי היא על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ["ישראל - קובצי יישובים 2019"](#), 21 ביולי 2020. ההגדרה של יישוב חרדי היא על פי תשובת הלמ"ס על פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת המצוטטת אצל מתן שחק, ["נתונים על דמוגרפיה ותעסוקה של חרדים בערים הגדולות"](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 15 ביולי 2017, עמ' 4-5. נוסף על היישובים החרדיים המופיעים שם הוספנו לצורך החישוב כאן עוד שלושה יישובים חרדיים: מעלה עמוס, בית חלקיה ומתתיהו. האופי החרדי של יישובים אלה נקבע בין היתר לפי תוצאות הבחירות הארציות.

² בנתונים שנשלפו ממערכת ה-BI של משרד הבריאות נכללו גם 5,967 חולים, 60 נפטרים, 158,506 מתחסנים ו-303,342 בדיקות מ"יישוב לא ידוע". מספרים אלה לא הובאו בחשבון בחישובים כאן.

שיעור החולים המאומתים מכלל האוכלוסייה ביישובים הערביים היה 10.3%, לעומת שיעור חולים מאומתים של 9.2% בקרב כלל האוכלוסייה ביישובים בישראל. היות שאימות אדם כחולה נעשה באמצעות בדיקה לאיתור הנגיף, נתוני המאומתים שצוינו לעיל קשורים להיקפי הבדיקות לאיתור הנגיף שנעשו בקבוצות האוכלוסייה השונות. כפי שיוצג בתרשים הבא, ביישובים הערביים מספר הבדיקות לגילוי הנגיף בחישוב פר תושב הוא נמוך יחסית.

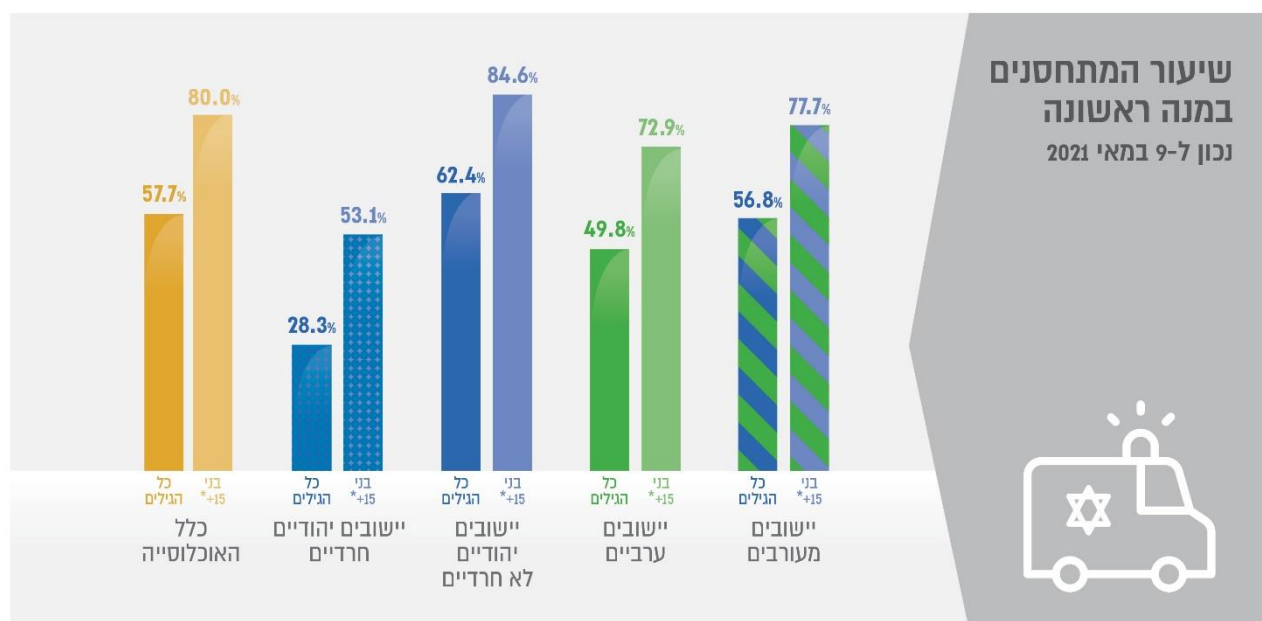
גם בשיעור הפטירות המיוחסות במערכת ה-BI לנגיף הקורונה יש פערים בין האוכלוסיות: מכל 1,000 נפש בגיל 45 ומעלה ביישובים הערביים נפטרו 3.6 בשל הנגיף, וזאת לעומת שיעור נפטרים של 2.3 ל-1,000 נפש בקבוצת גיל זו בכלל האוכלוסייה. לשם השוואה, ביישובים היהודיים הלא חרדיים שיעור זה עמד על 1.8 וביישובים החרדים הוא עמד על 5.3. חשוב להדגיש שוב שבנתונים על היישובים הערביים לא מובאים בחשבון ערבים המתגוררים ביישובים מעורבים כגון ירושלים. ביישובים המעורבים נפטרו 3 תושבים לכל 1,000 נפש בגיל 45 ומעלה (יהודים וערבים יחד). בנתונים על בני 45 ומעלה לא נכללים יישובים במועצות אזוריות.

יש לציין שתי הסתייגויות בנוגע לנתוני הנפטרים בקורונה המופקים ממערכת ה-BI: מצד אחד, בנתוני משרד הבריאות על נפטרים בשל נגיף הקורונה נכללים אך ורק נפטרים שאובחנו על בסיס בדיקת מעבדה (PCR) ולא נכללים נפטרים שהיה חשד שנפטרו בשל הנגיף ולא נבדקו בפועל, מה שעשוי להוביל להערכת חסר.³ מצד שני, אי-אפשר ללמוד מהנתונים אם קורונה היא סיבת המוות היסודית, כלומר הסיבה לשרשרת האירועים שהובילה לפטירה, מה שעשוי להביא להערכת יתר.⁴ מכאן שייתכן שהנתונים הרשמיים אינם משקפים את המצב לאשורו. כמו כן, ייתכן שההבדלים בשיעורי הנפטרים בין סוגי היישובים קשורים לגורמים נוספים מלבד התפשטות הנגיף עצמו שכן ככלל,

³ פלורה קוק דבידוביץ', [מבט על: נתונים על נפטרים בשל נגיף הקורונה – שאלות והערות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 17 ביוני 2020.

⁴ שם.

שיעורי התמותה בחברה הערבית גבוהים משיעורי התמותה בחברה היהודית. לדוגמה, בשנת 2019 שיעור הפטירות באוכלוסייה הערבית היה 5.7 לכל 1000 נפש, לעומת 2.9 לכל 1000 נפש בקרב היהודים.⁵ להלן יוצגו נתונים על שיעור המתחסנים במנה הראשונה של החיסון נגד נגיף הקורונה עד לתאריך 9 במאי 2021 (מועד הפקת הנתונים ממערכת ה-BI). יוצגו שיעור המתחסנים מכלל האוכלוסייה וגם שיעור המתחסנים מקרב בני 15 ומעלה בלבד. בנתונים על בני 15 ומעלה לא נכללו יישובים במועצות אזוריות. כפי שמוצג בתרשים, שיעור המתחסנים ביישובים הערביים היה נמוך מהשיעור בכלל האוכלוסייה. נציין שבחלק מהיישובים, ובפרט ביישובים חרדיים, יש שיעור גבוה יחסית של מחלימים מקורונה, מה שעשוי להסביר לפחות באופן חלקי את שיעור ההתחסנות הנמוך בהם.

* ללא מועצות אזוריות

כלל הנתונים שבתרשימים לעיל מתייחסים לכל היישובים הערבים ביחד. אפשר גם לפלח את הנתונים על היישובים הערביים לפי הבחנה בין יישובים בדואיים, יישובים דרוזיים ושאר היישובים הערביים. נתונים אלה מוצגים בטבלה 1 למטה.

⁵ על פי נתונים שהופקו באמצעות מחולל הנתונים שבאתר [הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה](https://www.knesset.gov.il/mmm), כניסה: 2 ביוני 2021. בקבוצת היהודים נכללים גם אנשים ללא דת ונוצרים שאינם ערבים.

טבלה 1: נתוני בריאות בפילוח לקבוצות אוכלוסייה בחברה הערבית על פי מגזר היישוב, נכון ל-9 במאי 2021

סוג היישוב	שיעור המאומתים	מספר הבדיקות לתושב	שיעור הנפטרים ל-1,000 נפש בני 45 ומעלה*	שיעור המתחסנים במנה ראשונה	
				כל הגילים	בני 15+*
יישובים בדואיים	5.5%	0.75	3.2	32.6%	59.2%
יישובים דרוזיים	13%	1.7	4.1	58.4%	78.6%
שאר היישובים הערביים	10.4%	1.3	3.6	53.3%	75.1%

* ללא מועצות אזוריות

בשל היעדר נתונים מהימנים באשר להיקף האוכלוסייה של השבטים הבדואיים במה שמכונה הפזורה אי-אפשר לחשב את נתוני התחלואה שלהם ביחס לגודל האוכלוסייה (קרי, שיעור מאומתים, שיעור מתחסנים וכו') אלא רק מספרים מוחלטים (בשל כך השבטים גם לא נכללו בתרשימים הקודמים).⁶ בקרב השבטים הבדואיים דווח על 654 חולים מאומתים, 10 נפטרים מהנגיף, 21,611 בדיקות ו-3,935 מתחסנים במנה ראשונה של החיסון. נציין כי לפי אומדנים שונים, היקף אוכלוסייה זו הוא 80,000 איש בקירוב.⁷

2. תעסוקה

2.1 מקבלי דמי אבטלה

ההגבלות שהוטלו על המשק בניסיון לבלום את התפשטות נגיף הקורונה הביאו לפיטורים ולהוצאה לחופשה ללא תשלום (חל"ת) של מאות אלפי עובדים. מדוח שפרסם המוסד לביטוח לאומי ובו פילוח של מקבלי דמי אבטלה במהלך המשבר לפי קבוצת אוכלוסייה עולה כי **עם פרוץ המגפה והטלת ההגבלות על המשק יהודים וערבים פוטרו או הוצאו לחל"ת בשיעורים דומים: במהלך הסגר הראשון כ-23% מהמועסקים בכל קבוצה קיבלו דמי אבטלה (יצוין כי למרות הקלות בתנאי הזכאות, לא כל השכירים היו זכאים בהכרח לדמי אבטלה)**⁸ אך לאחר הסגר הראשון יהודים שבו לעבודתם בשיעור גבוה יותר מערבים.⁹ בתרשים הבא מוצג מספר מקבלי דמי האבטלה במהלך הסגר הראשון, השני והשלישי, בפילוח לפי קבוצת אוכלוסייה.¹⁰

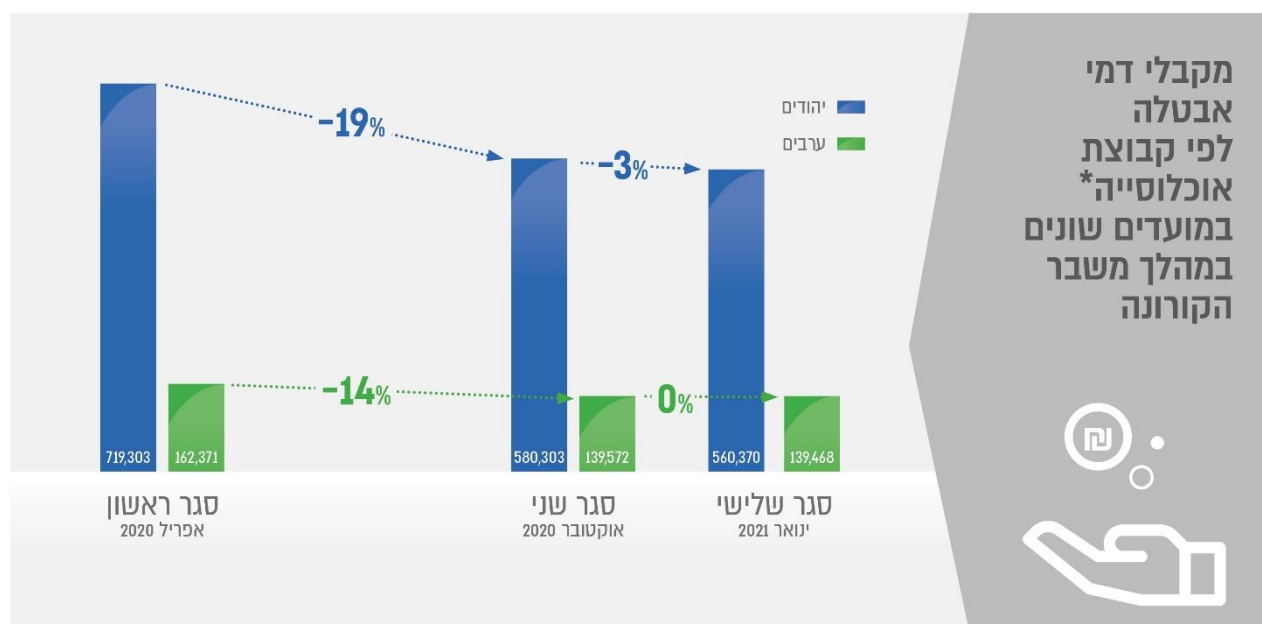
⁶ מסמך העוסק בבעיות המתודולוגיות בהערכת גודל האוכלוסייה בפזורה הבדואית נכתב בימים אלה במרכז המחקר והמידע של הכנסת וצפוי להתפרסם בתקופה הקרובה.

⁷ ראו: אוריאה אלמסי ואיתי ווייסבלאי, אוכלוסיית הבדואים בנגב: מבחר נתונים, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 16 בנובמבר 2020, עמ' 3. הערכה זו מתייחסת לשבטים הבדואיים בנגב ולא נכללים בה מספר מצומצם של שבטים בצפון הארץ.

⁸ שיעור מקבלי דמי האבטלה חושב מתוך מספר המועסקים בשנת 2019.

⁹ מירי אנדבלד ואורן היר, מינהל המחקר והתכנון במוסד לביטוח לאומי, משבר הקורונה: מאפייני המובטלים והחוזרים לשוק העבודה בגל הראשון והמובטלים בגל השני, דצמבר 2020.

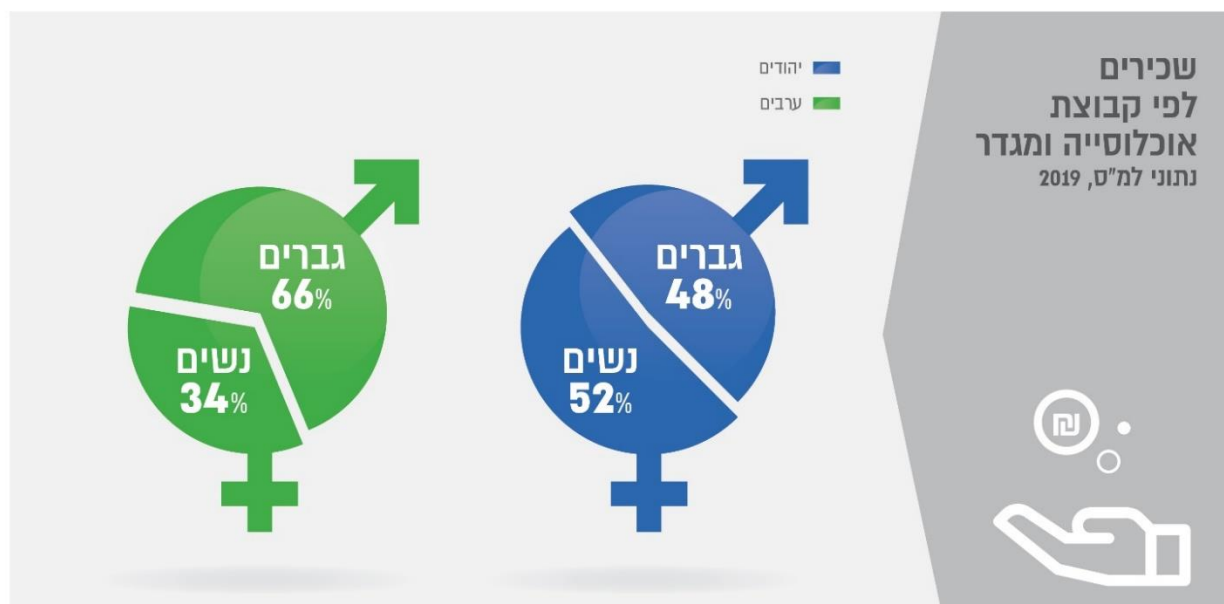
¹⁰ נתנאלה ברקלי, מנהלת תחום בכירה מחקרי ילדים, אבטלה ומזונות, המוסד לביטוח לאומי, מקבלי דמי אבטלה לפי קבוצת אוכלוסייה, אפריל 2020, אוקטובר 2020, ינואר 2021, הועבר בדוא"ל, 26 במאי 2021.

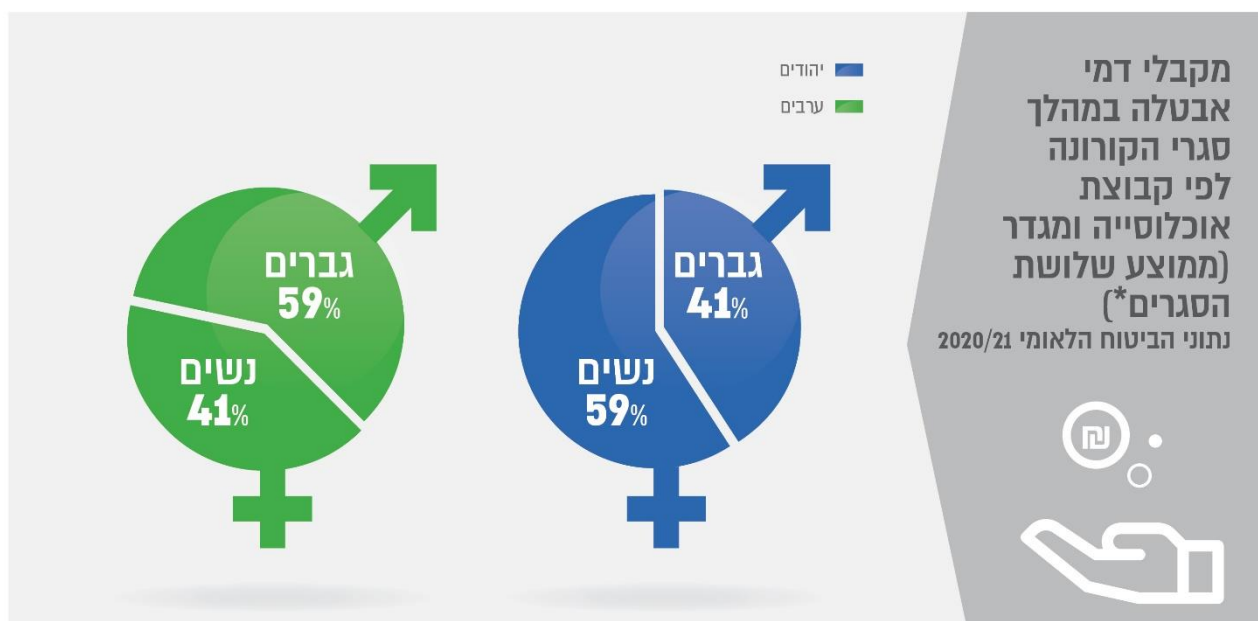
*יהודים ואחרים; ערבים לרבות דרוזים וצ'רקסים

מהנתונים המוצגים עולה כי בקרב היהודים מספר מקבלי דמי האבטלה הלך וירד בין הסגרים. מספר מקבלי דמי האבטלה הערבים ירד גם הוא בין הסגר הראשון לשני, אם כי לא באותה מידה כמו בקרב היהודים. בסגר השלישי מספר מקבלי דמי האבטלה הערבים נותר כמעט ללא שינוי. **בסך הכול ירד מספר המובטלים היהודים ב-22% בין הסגר הראשון לשלישי, ואילו מספר המובטלים הערבים ירד ב-14%.**

לפי נתוני הלמ"ס, נשים הן 52% מהשכירים היהודים ו-34% מהשכירים הערבים, כפי שמוצג בתרשים הבא:¹¹

פילוח נתוני מקבלי דמי האבטלה במהלך סגרי הקורונה לפי מגדר מעלה כי שיעור הנשים מקרב המפוטרים היה גבוה במידה ניכרת משיעור בקרב השכירים,¹² הן באוכלוסייה היהודית והן באוכלוסייה הערבית:¹³

* בתרשים מוצגים הנתונים הממוצעים של שלושת הסגרים, שכן לא נמצאו הבדלים משמעותיים בשיעורי הנשים והגברים מקרב מקבלי האבטלה בכל אחד מהם.

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד נתוני השנתון הסטטיסטי לישראל 71, [לוח 9.12: מועסקים ושכירים, לפי ענף כלכלי, קבוצת אוכלוסייה ומין](#), 10 בספטמבר 2020.

¹² יודגש כי נתוני השכירים מקורם בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ואילו נתוני מקבלי דמי האבטלה מקורם במוסד לביטוח לאומי. עוד יודגש כי לא כל השכירים זכאים לדמי האבטלה.

¹³ נתנאלה ברקלי, מנהלת תחום בכירה מחקרי ילדים, אבטלה ומזונות, המוסד לביטוח לאומי, מקבלי דמי אבטלה לפי קבוצת אוכלוסייה ומגדר, אפריל 2020, אוקטובר 2020, ינואר 2021, הועבר בדוא"ל, 31 במאי 2021.

השפעת מגפת הקורונה על רווחת החברה הערבית

על פי אומדן שפרסם לאחרונה המוסד לביטוח לאומי, בין שנת 2019 לשנת 2020 תחולת העוני נטו (לאחר תשלומי העברה ומיסים) בקרב משפחות ערביות ירדה מ-36.6% ל-35.2% (בקרוב משפחות בכלל האוכלוסייה תחולת העוני ירדה מ-21.7% ל-20.8%).¹⁴ עם זאת, הירידה בתחולת העוני, ובפרט בקרב המשפחות הערביות, לא נבעה בהכרח משיפור במצבן אלא מאופן חישוב תחולת העוני: קו העוני נקבע באופן יחסי על בסיס ההכנסה החציונית המותאמת לגודל משפחה.¹⁵ בעקבות משבר הקורונה, בשנת 2020 ירדה ההכנסה החציונית לנפש תקנית (כלומר המותאמת לגודל המשפחה) ב-4.4%, וכתוצאה מכך קו העוני ירד בהתאם.¹⁶ הורדת קו העוני הקטינה את מספר המשפחות שמוגדרות כעניות, אף שהכנסתן בפועל לא עלתה. למעשה, בין שנת 2019 לשנת 2020 ההכנסה נטו (כלומר אחרי הסיוע הממשלתי) של משפחות ערביות ירדה ב-2.0% (ואילו ההכנסה נטו של כלל האוכלוסייה ירדה בשיעור של 2.5%).¹⁷

על פי הדוח השנתי של בנק ישראל לשנת 2020, החברה הערבית נפגעה מבחינה כלכלית מהקורונה יותר מאשר החברה היהודית.¹⁸ קביעה זו מבוססת על סקר החוסן האזרחי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ומתייחסת לתחושה האישית של הנדגם ולהערכתו העצמית לגבי מצבו הכלכלי-חברתי: 54% מהערבים בסקר דיווחו על החמרה של מצבם הכלכלי בתקופת הקורונה, לעומת 42% מהיהודים; 26% מהנדגמים הערבים דיווחו שהם צמצמו את כמות המזון והארוחות שלהם, לעומת שיעור של 14% בקרב היהודים.

עוד אינדיקציה לפגיעה ברווחה של האוכלוסייה הערבית בתקופת הקורונה עולה מנתונים על פתיחת תיקים חדשים במחלקות לשירותים חברתיים של משרד הרווחה ברשויות המקומיות.¹⁹ תיקים אלה נפתחים בגין מגוון סוגים של נזקקות ובהם רמת הכנסה נמוכה, אבטלה כרונית, אלימות במשפחה, בדידות, התמכרות לסמים, ניהול לקוי של משק בית ועוד. נתונים על פתיחת תיקים בתקופה שבין מרץ 2020 לאוקטובר 2020 (תקופת הקורונה) לעומת התקופה שבין מרץ 2019 לאוקטובר 2019 (השנה הקודמת) מוצגים בטבלה 2 למטה.

טבלה 2: פתיחת תיקים חדשים למשפחות במחלקות לשירותים חברתיים של משרד הרווחה, לפי קבוצות אוכלוסייה, תקופות נבחרות בזמן משבר הקורונה ובשנה שקדמה לו

שינוי	תקופת הקורונה (מרץ 2020 עד אוקטובר 2020)	השנה הקודמת (מרץ 2019 עד אוקטובר 2019)	
+1%	45,548	45,020	כלל האוכלוסייה
+8%	9,874	9,143	משפחות ערביות

כפי שעולה מהטבלה, בחברה הערבית מספר התיקים החדשים שנפתחו במחלקות לשירותים חברתיים עלה במידה רבה יותר מאשר בקרב כלל האוכלוסייה.

2.2 עבודה מהבית

במשבר הקורונה, בשל סגירת מקומות העבודה ומוסדות החינוך והטלת הגבלות על תנועת אנשים, התרחב במידה ניכרת היקף העבודה מהבית. עבודה מהבית מאפשרת גמישות שעשויה להביא לאיזון טוב יותר בין עבודה לחיים אישיים, ולאפשר לחלק מההורים העובדים לעבוד – חלקית לפחות – בזמן משבר הקורונה. עם זאת, הדבר אינו אפשרי לכל העובדים, והוא תלוי הן בתחום התעסוקה והן בקיום תשתית אינטרנט מספקת ובזמינות אמצעי קצה. להלן מוצגים נתוני הלמ"ס על עבודה מהבית באוקטובר 2020 (בעת שהוטל הסגר השני) ובדצמבר 2020 (לפני הסגר השלישי):²⁰

¹⁴ ניצה (קלינר) קסיר ואחרים, רמת החיים, [העוני והאי-שוויון בהכנסות – 2018-2019 ואומדן ל-2020 \(לפי נתונים מינהליים\)](#), המוסד לביטוח לאומי, ינואר 2021, לוח 5, עמ' 12. יצוין כי בדוח העוני של שנה זו, החישובים התבססו על נתונים מינהליים ולא על נתוני הלמ"ס כמו בדוחות עוני קודמים. ההשוואה לשנה הקודמת מתאפשרת היות שבדוח החדש גם נתוני השנה הקודמת חושבו מחדש לפי נתונים מינהליים.

¹⁵ שם, עמ' 1. ההכנסה הכספית הפנויה של משקי הבית מוגדרת כהכנסה מעבודה ומהון, בתוספת תשלומי העברה (קצבאות הביטוח הלאומי) ובניכוי מיסים ישירים. להרחבה ראו: אילנית בר, [ניתוח נתוני העוני בשנת 2020 לאור משבר נגיף הקורונה](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, המחלקה לפיקוח תקציבי, 2 ביוני 2021.

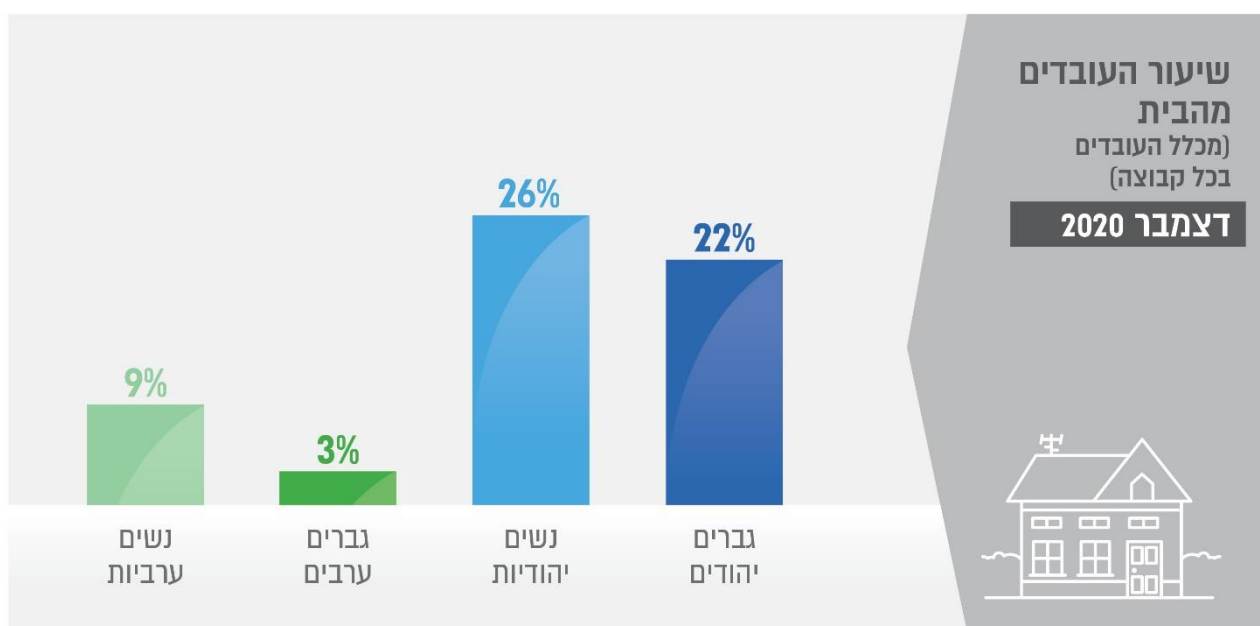
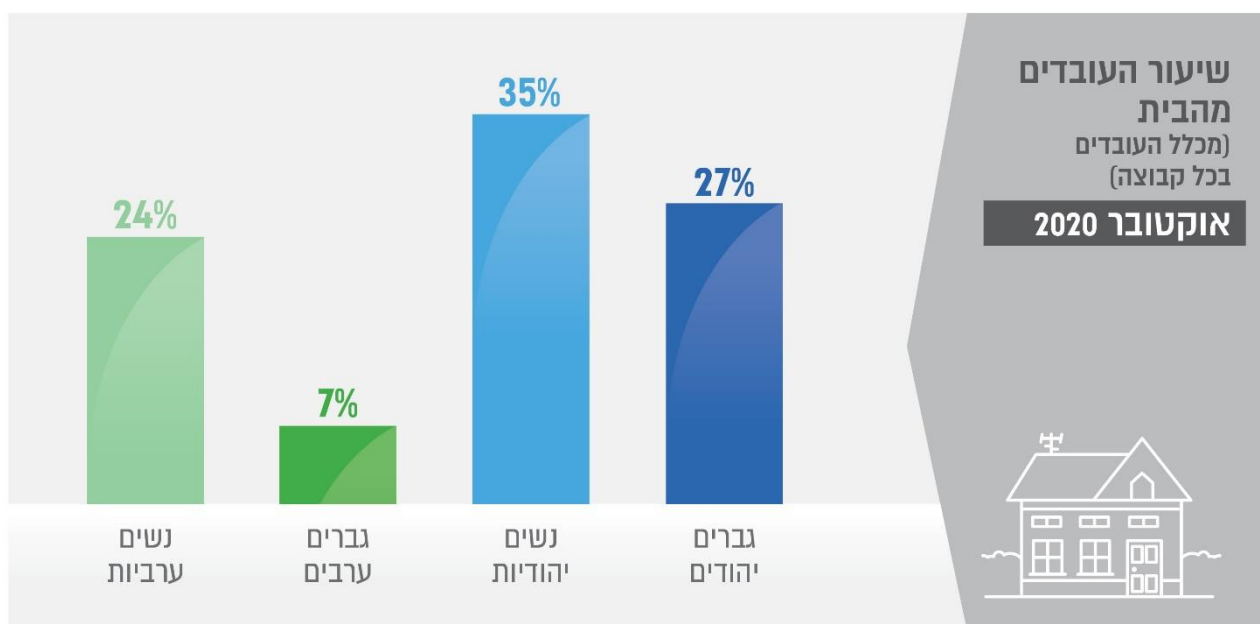
¹⁶ ניצה (קלינר) קסיר ואחרים, רמת החיים, [העוני והאי-שוויון בהכנסות – 2018-2019 ואומדן ל-2020 \(לפי נתונים מינהליים\)](#), המוסד לביטוח לאומי, ינואר 2021, לוח 1, עמ' 5.

¹⁷ שם, לוח 2, עמ' 7.

¹⁸ בנק ישראל, [דין וחשבון 2020](#), 6 באפריל 2021, עמ' 246-248.

¹⁹ רועי בן נעים, מנהל תחום קשרי כנסת וממשל, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 10 במאי 2021. נכון לעכשיו לא ניתן להשוות תקופות ארוכות יותר וזאת בעקבות המעבר של משרד הרווחה למערכת נתונים חדשה בסוף 2020. בנתונים על פתיחת תיקים נספרת כל פתיחת תיק, גם אם מדובר על תיק חדש של אותה משפחה וגם אם אותו תיק נסגר ונפתח שוב מטעמים טכניים בלבד.

²⁰ מירב פסטרנק, ראש תחום סטטיסטיקה של עבודה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, גברים ונשים ערבים מועסקים ושכירים (לא כולל הנעדרים זמנית מעבודתם כל השבוע), ממוצע שעות עבודה בשבוע, לפי ענף כלכלי ומשלח יד ועבודה מהבית, נתונים מקוריים, ספטמבר-דצמבר 2020, הועבר בדוא"ל ב-13 במאי 2021.

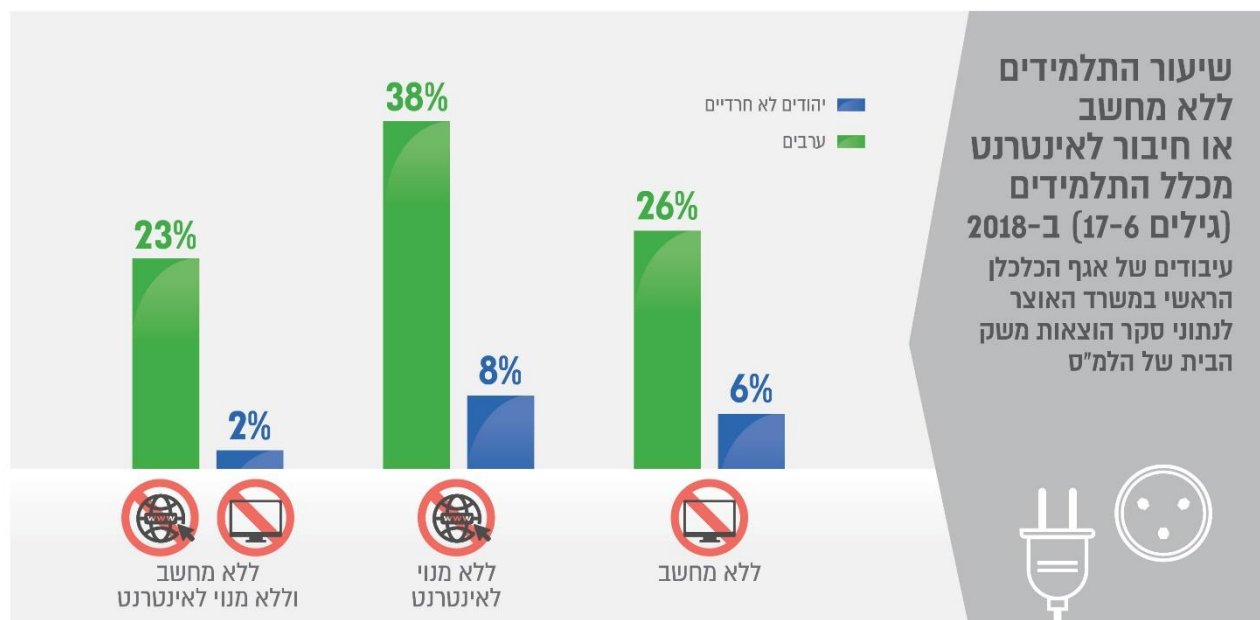
מהנתונים עולה כי **שיעור הערבים שעבדו מהבית קטן במידה ניכרת משיעור היהודים**. הפער בין יהודים וערבים גדול במיוחד בתקופה שבה לא היה סגר ועל כן ליותר עובדים הייתה אפשרות לעבוד ממקום העבודה (בעוד שבקרב היהודים חלה ירידה של 9%-11% במספר העובדים מהבית בין שתי התקופות, בקרב הערבים חלה ירידה של 56%-60%). **הן בקרב הערבים והן בקרב היהודים שיעור הנשים שעבדו מהבית גדול משיעור הגברים בשתי התקופות שנבחנו**. הפער בין גברים לנשים גדול במיוחד בקרב הערבים. סביר שהבדלים אלו קשורים בין השאר להבדלים בשיעוריהם של מועסקים ומועסקות ערבים ויהודים בענפי תעסוקה ובתפקידים שונים, אשר חלקם מאפשרים עבודה מהבית וחלקם לא.

3. חינוך

התפשטות נגיף הקורונה והגבלות הפעילות שהוטלו במהלכה שיבשו ואף השביתו את שגרת החיים בתחומים רבים. בתוך כך, גם במערכת החינוך הלימודים התקיימו בדרך של למידה מרחוק באופן חלקי או מלא למשך חודשים ארוכים.

למידה מרחוק נשענת על אמצעי קצה כגון מחשבים וטלפונים חכמים (סמארטפונים) ומצריכה חיבור לאינטרנט. ככל שאמצעים אלו חסרים לתלמידים, הם יתקשו לשמור על רצף לימודי או להישאר חלק ממסגרת חברתית-חינוכית תומכת.

סקרים שונים שנעשו לפני תקופת הקורונה ובתחילתה מלמדים על פער ניכר בזמינות של אמצעי קצה בין תלמידים בחינוך העברי (הלא חרדי) לבין תלמידים בחינוך הערבי.²¹

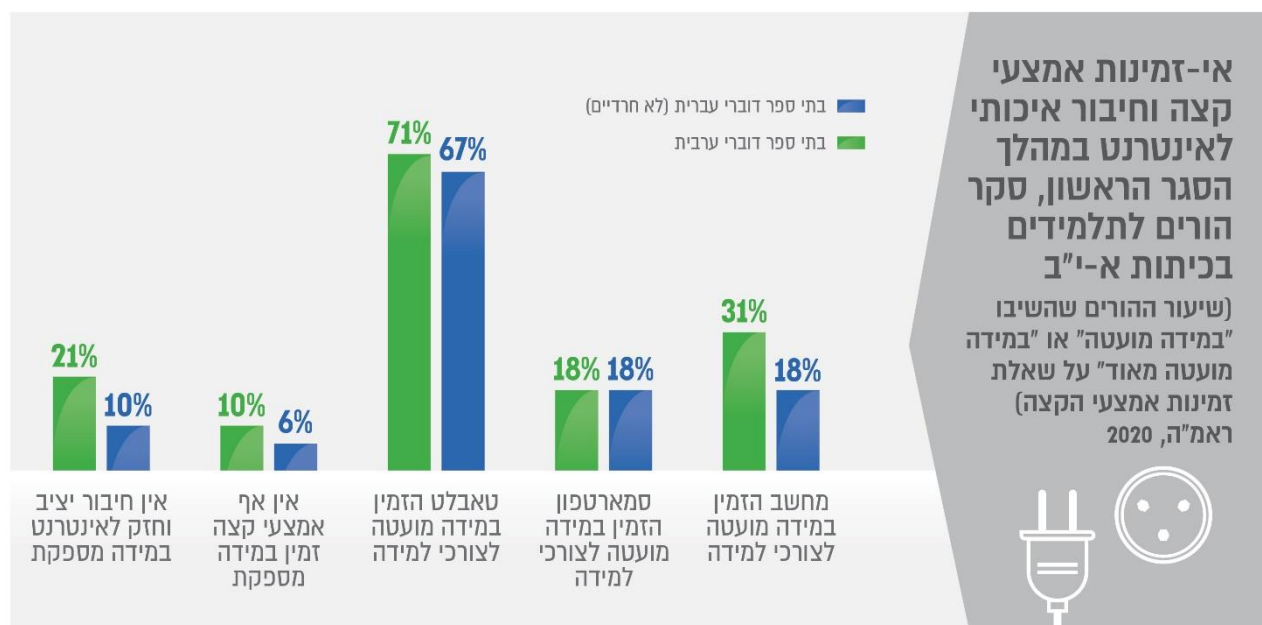
על בסיס נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה העריך אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר שלפני פרוץ המגפה 23% מהתלמידים הערבים התגוררו במשקי בית ללא מחשב וללא אינטרנט, לעומת שיעור של 2% מהתלמידים במשקי בית יהודיים לא חרדיים.²²

בקיץ של שנת 2020 נעשה סקר הורים של הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך במשרד החינוך (ראמ"ה) שבו נבחנה הלמידה מרחוק **בתקופת הסגר הראשון** (מרץ-מאי 2020). במסגרת הסקר נשאלו ההורים על זמינות אמצעי

²¹ בנתונים על בתי ספר יהודיים המוצגים כאן לא נכלל החינוך החרדי מאחר שהאי-זמינות של אמצעי קצה בקרב אוכלוסייה זו קשורה גם לתפיסות אידיאולוגיות-דתיות של אוכלוסייה זו יותר מאשר בחברה הערבית.

²² משרד האוצר, אגף הכלכלן הראשי, [פערים חברתיים-כלכליים ומגזריים במידת המוכנות להוראה מרחוק במערכת החינוך](#), 28 ביוני 2020, עמ' 9.

הקצה ללמידה מרחוק בקרב תלמידים מקבוצות שונות.²³ יודגש שסקר זה נערך לפני חלוקת מחשבים ניידים על ידי משרד החינוך, שאלה נתייחס בהמשך.

הנתונים מלמדים על פערים בזמינות אמצעי הקצה בתקופת הסגר הראשון, בעיקר בזמינות של מחשב וכן בחיבור יציב וחזק לאינטרנט. לדוגמה, 21% מההורים הערבים דיווחו שאין לילדיהם חיבור יציב לאינטרנט, לעומת 10% מההורים היהודים הלא חרדים.

נציין שלפי הערכה קודמת של משרד החינוך, המחסור באמצעי קצה חריף במיוחד בקרב האוכלוסייה הבדואית בדרום.²⁴

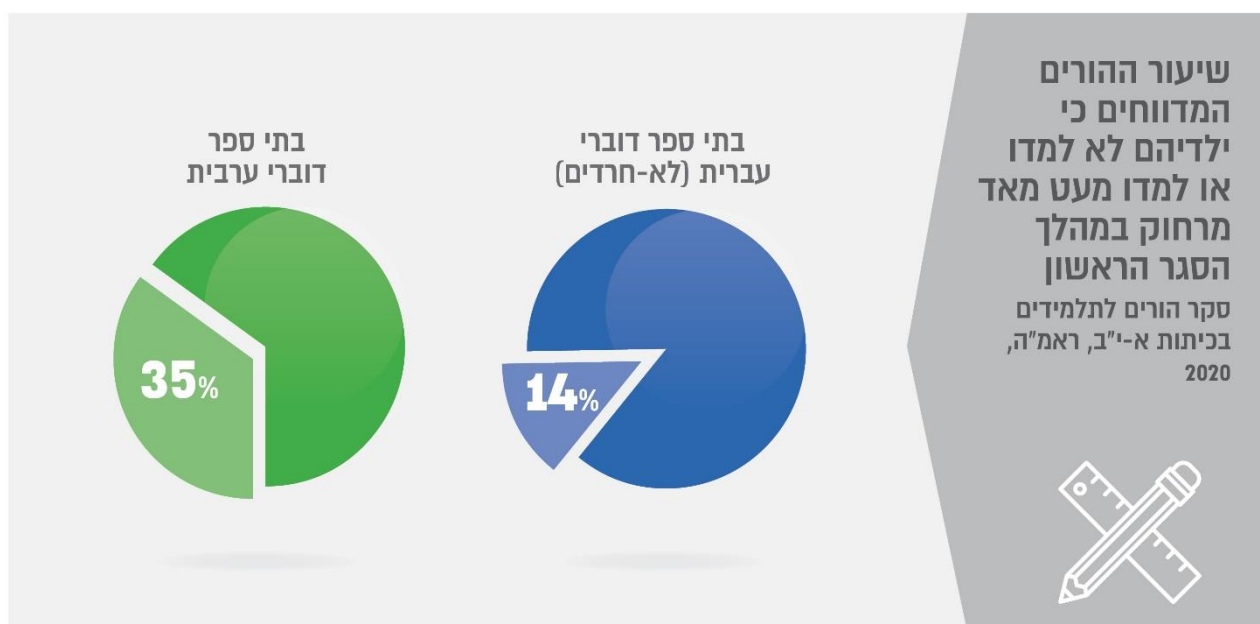
מחסור באמצעי קצה עשוי להיות תוצאה של פערים חברתיים-כלכליים; אולם ככל שהוא פוגע בהשתתפותם של תלמידים במערך הלמידה מרחוק הוא עלול גם להעמיק את הפערים הקיימים.

סקר ראמ"ה שנערך בזמן הסגר הראשון (לפני חלוקת המחשבים על ידי משרד החינוך, כאמור) הצביע גם על **פער בין תלמידים ערבים ליהודים בשיעורי ההשתתפות בלמידה מרחוק**.²⁵

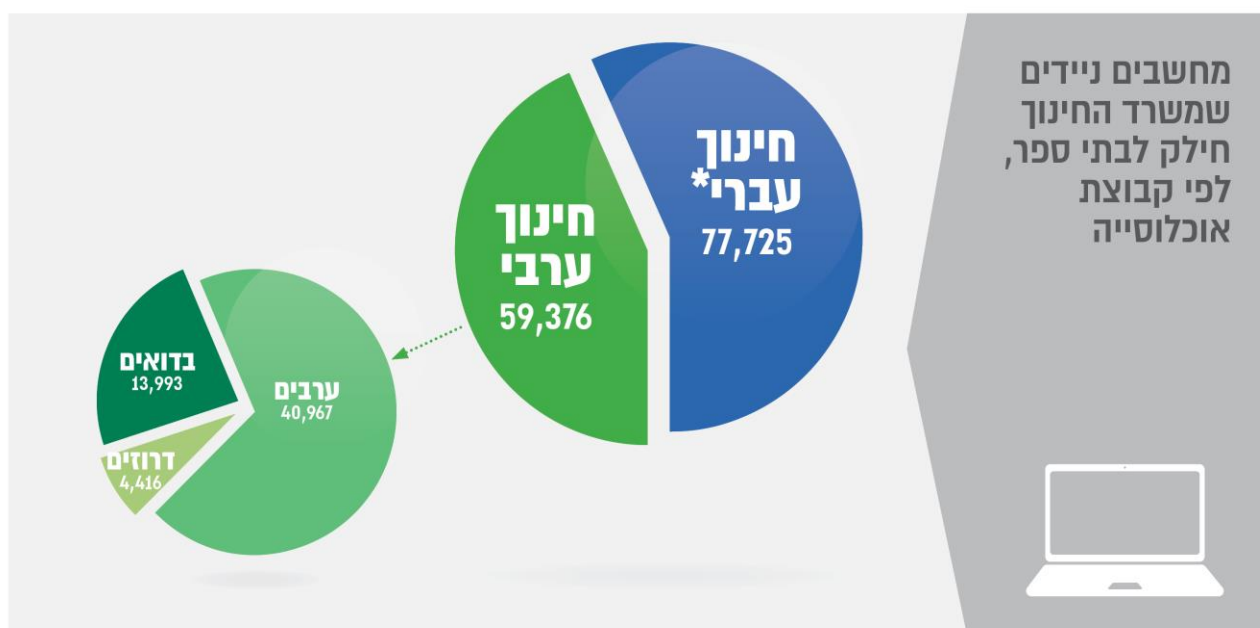
²³ אתי וייסבלאי, [מערכת החינוך במשבר הקורונה: סקירה תמציתית זו מוגשת לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לרגל תחילת עבודת הוועדה בכנסת ה-24](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 ביוני 2021, עמ' 14.

²⁴ מריה רבינוביץ, [זמינות אמצעי קצה וחיבור לאינטרנט עבור ילדים לצורך למידה מרחוק](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 27 ביולי 2020, עמ' 6.

²⁵ אתי וייסבלאי, [מערכת החינוך במשבר הקורונה: סקירה תמציתית זו מוגשת לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לרגל תחילת עבודת הוועדה בכנסת ה-24](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 ביוני 2021, עמ' 17.

כדי להתמודד עם המחסור באמצעי קצה **משרד החינוך פעל לחלק מחשבים ניידים לבתי ספר בעבור תלמידים ממשפחות אשר ידן אינה משגת**.²⁶ מכלל המחשבים שחולקו, קרוב ל-60,000 חולקו בעבור תלמידים בחינוך הערבי. נתונים לגבי חלוקת המחשבים בקבוצות אוכלוסייה שונות מוצגים בתרשימים למטה.

* לרבות 4,722 מחשבים שחולקו לחינוך החרדי

²⁶ אתי וייסבלאי, מערכת החינוך במשבר הקורונה: סקירה תמציתית זו מוגשת לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לרגל תחילת עבודת הוועדה בכנסת ה-24, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 ביוני 2021, עמ' 16.

כמו כן, כ-92% מבתי הספר בחינוך הערבי קיבלו בשנת הלימודים תשפ"א תקציב לצורך תקשוב בתי הספר, ובכלל זה תשתית בסיסית לקיום הוראה מתוקשבת.²⁷ כמחצית מבתי ספר אלה הצטרפו לראשונה לתוכנית התקשוב, ויתרתם תוקצבו לצורך שדרוג ועדכון הציוד הקיים.

השלכות משבר הקורונה בתחום החינוך אינן מוגבלות רק לחינוך יסודי ועל-יסודי אלא עלולות להשפיע גם על סטודנטים. סקר שנערך בסוף שנת 2020 על ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון אהרן למדיניות כלכלית במרכז הבין-תחומי בהרצליה הצביע על כך שהקורונה מעצימה את הפערים הקיימים בין סטודנטים ערבים לבין סטודנטים יהודים ועלולה להביא לעלייה בשיעור הנשירה בקרב סטודנטים ערבים, שממילא הוא גבוה ביחס לסטודנטים יהודים.²⁸ בין היתר, סטודנטים ערבים דיווחו על קשיים כלכליים בשיעורים גבוהים יותר מעמיתיהם היהודים, ולמרות זאת – שיעור נמוך יותר מהסטודנטים הערבים דיווחו שזכו לסיוע והטבות כספיות ממוסד הלימודים שלהם. כמו כן, סטודנטים ערבים דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על מחסור באמצעי קצה ובעיות אחרות בהשתתפות בלמידה מקוונת. עקב אתגרים אלה ואחרים, כ-22% מהסטודנטים הערבים בסקר דיווחו שהם שוקלים להפסיק או להקפיא את לימודיהם, זאת לעומת שיעור של 10% בקרב הסטודנטים היהודים.

²⁷ אתי וייסבלאי, [מערכת החינוך במשבר הקורונה: סקירה תמציתית זו מוגשת לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת לרגל תחילת עבודת הוועדה בכנסת ה-24](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 20 ביוני 2021, עמ' 15.

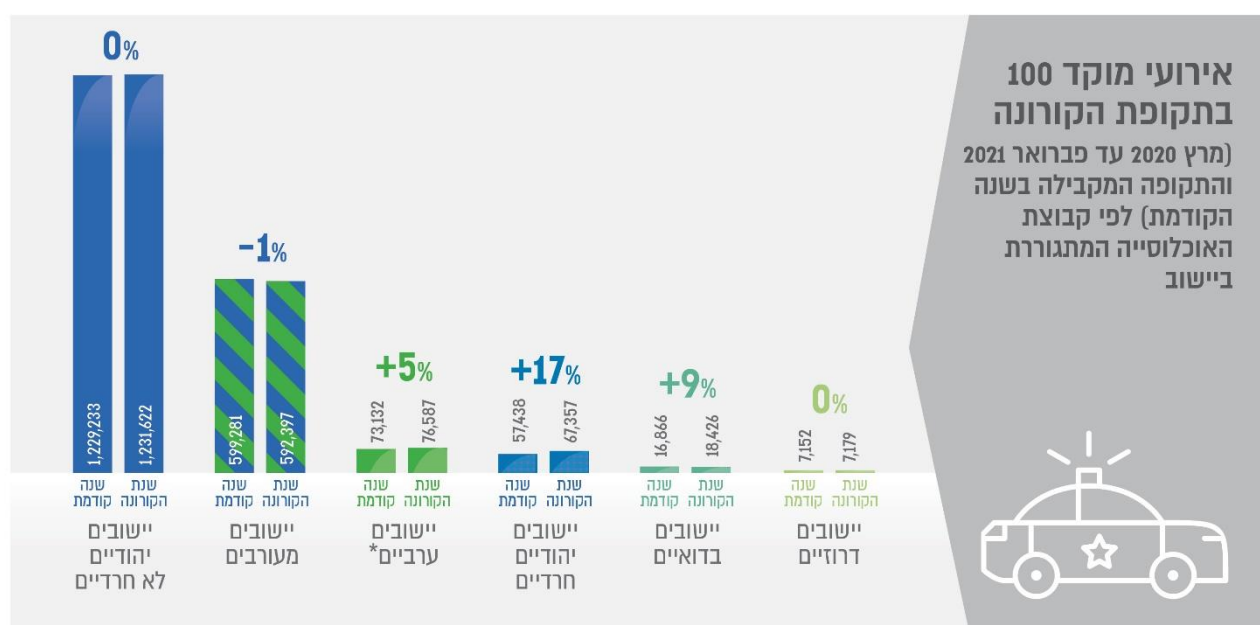
²⁸ חדאד חאג'י-יחיא, נסרין, [גם באקדמיה: הקורונה העצימה את הפערים בין סטודנטים יהודים לערבים](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, 18 באוקטובר 2020.

4. ביטחון אישי ואכיפה

למשבר הקורונה, על המגבלות שהוטלו לשם מניעת התפשטות הנגיף, יש השלכות שונות על תחום הביטחון האישי. בפרק זה מובאים נתונים בעניין זה מתוך התמקדות בשלוש זירות: נתונים על **אירועים שנרשמו במוקד 100 של המשטרה** בעקבות פניות אזרחים, מפולחים לפי יישוב (אלה אמורים לתת אינדיקציה על פניות החירום למשטרה בכלל הנושאים המטופלים על ידיה); נתונים על **פניות לגורמים שונים במקרים של אלימות במשפחה**; נתונים על **קנסות שהטילה המשטרה בגין הפרה של תקנות הקורונה**, מפולחים לפי יישוב.

4.1 אירועי מוקד 100²⁹

להלן יוצגו אירועים שנרשמו בעקבות שיחות שהתקבלו במוקד 100 של המשטרה במהלך תקופת הקורונה (מרץ 2020–פברואר 2021) ובתקופה המקבילה בשנה הקודמת, בפילוח לפי סיווג היישובים בהתאם לקבוצת האוכלוסייה שמהווה את רוב תושבי היישוב. בנתונים נכללים אירועים בתחומי יישוב (ללא אירועים שלא בתחומי יישובים כדוגמת אירועים בכבישים בין-עירוניים) שנרשמו בעקבות הודעת אזרח (ללא אירועים שנרשמו בעקבות פניית שוטר). כפי שמוצג בתרשים הבא, ברמה הכלל-ארצית לא חל שינוי במספר אירועי המוקד במהלך תקופת הקורונה בהשוואה לתקופה המקבילה בשנה הקודמת: בכל תקופה נרשמו כ-2 מיליון אירועי מוקד בתחומי יישובים.

* רשויות ערביות ללא רשויות שרוב אוכלוסייתן בדואית או דרוזית

ביישובים היהודיים, המעורבים והדרוזיים לא חל כמעט כל שינוי במספר הפניות בתקופת הקורונה לעומת השנה הקודמת. ביישובים הערביים, הבדואיים והחרדיים חל גידול במספר הפניות בתקופת הקורונה. הגידול המשמעותי ביותר נרשם ביישובים החרדיים.

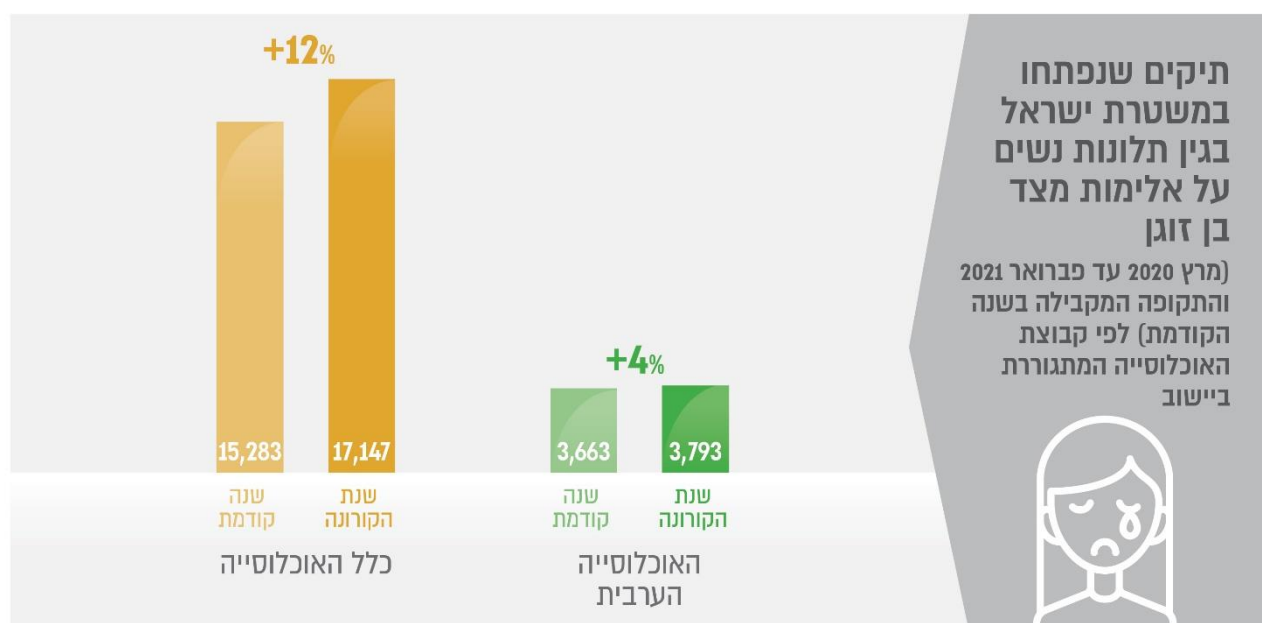
²⁹ גל יונה, לשכת השר, המשרד לביטחון הפנים, קובץ נתונים: אירועי מוקד 100, הועבר בדוא"ל, 27 במאי 2021; מוטי אברהמי, רכז מדור סיוור, משטרת ישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתבים, 9 במאי 2021; 31 במאי 2021.

מתקנן של נתוני הפניות למוקד 100 ביחס לגודל האוכלוסייה ביישובים השונים עולה שביישובים הערביים מספר הפניות למוקד היה נמוך לעומת היישובים היהודיים והיישובים המעורבים: בכל אחת מהתקופות שנבדקו, רק 5% מאירועי המוקד נרשמו ביישובים הערביים (לרבות היישובים הבדואיים והדרוזיים) בעוד ששיעור האוכלוסייה המתגוררת ביישובים הערביים הוא כ-16% מכלל האוכלוסייה בישראל.³⁰ כלומר, שיעור הפניות למוקד המגיעות מיישובים ערביים הוא כשליש מהשיעור של אוכלוסיית יישובים אלה בכלל האוכלוסייה בישראל.

4.2 אלימות במשפחה

אלימות בתוך המשפחה, ובפרט אלימות כלפי נשים, נוטה להחמיר במצבי משבר ולחץ. בתקופת הקורונה, בניסיון לצמצם את התפשטות הנגיף, הושטו בישראל הגבלות תנועה שהביאו לשהייה ממושכת בביתם, ללא יציאה למסגרות לימודים ועבודה ולפעילויות פנאי. מצד אחד ההתכנסות בביתם וההשלכות הכלכליות, החברתיות והפסיכולוגיות של ההגבלות שהושטו העלו את הסיכוי שנשים וילדים יחוו אלימות בתוך הבית, ומצד שני – כללי הריחוק החברתי והגבלת הפעילות במשק הקשו הן על האיתור של פרטים ומשפחות בסיכון (מפני שהייתה פחות יציאה למסגרות חיצוניות) והן על מתן טיפול וסיוע למי שנפגעים מאלימות (בין היתר, בשל הנוכחות המתמדת של הגורמים האלימים בבית).

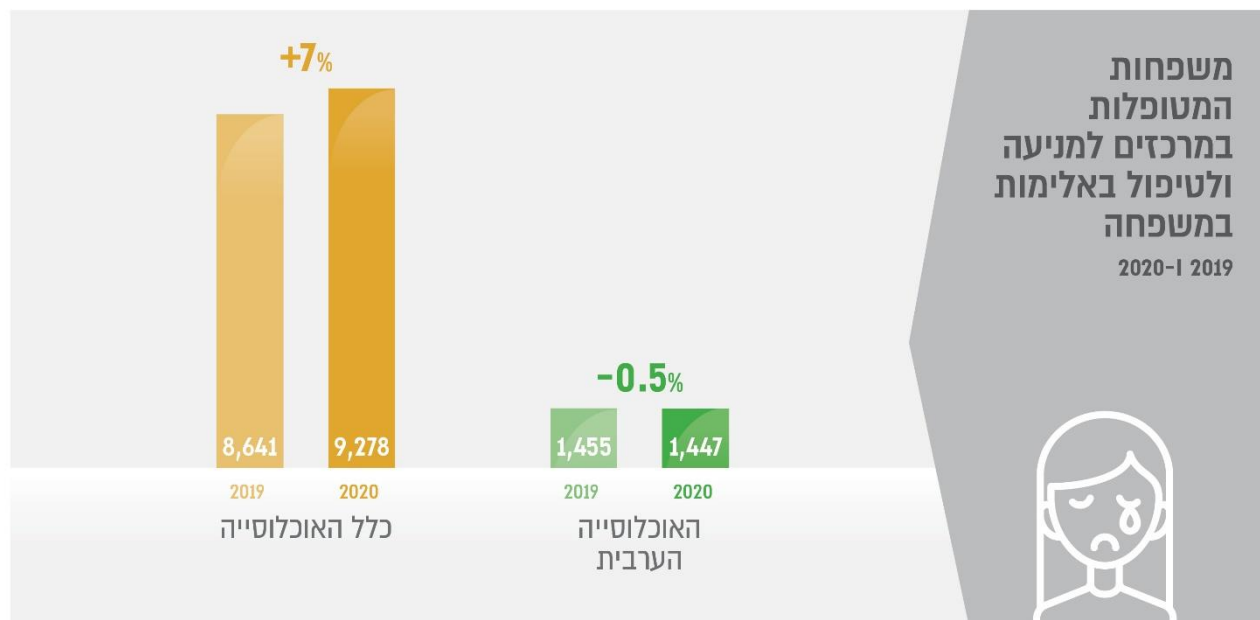
להלן יוצגו נתונים על היקף תופעת האלימות כלפי נשים מצד בני זוגן בתקופת הקורונה בהשוואה לתקופה מקבילה בשנה שקדמה לה.

³⁰ עיבוד נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: אוכלוסייה ביישובים מעורבים, לפי אזור סטטיסטי, קבוצת אוכלוסייה וגיל, סוף 2019; אוכלוסייה, לפי מחוז ונפה, קבוצת אוכלוסייה, מין וגיל, 2011-2019 (סוף שנה), 18 באוקטובר 2020.

במענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת נמסר מהמשרה כי ככלל ניתן במוקד 100 מענה בשפות נוספות על עברית, לרבות ערבית, בכל שעות היממה. מוטי אברהמי, רכז מדור סיוע, משטרת ישראל, תשובה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 31 במאי 2021.

מספר התיקים שנפתחו במשטרת ישראל בין מרץ 2020 לפברואר 2021 (שנת הקורונה) בגין תלונות נשים על אלימות מצד בן זוגן עלה בכ-4% ביחס לאותה תקופה בשנה שקדמה לכך.³¹ לעומת זאת, באוכלוסייה הכללית חלה עלייה של כ-12% בין שתי התקופות.

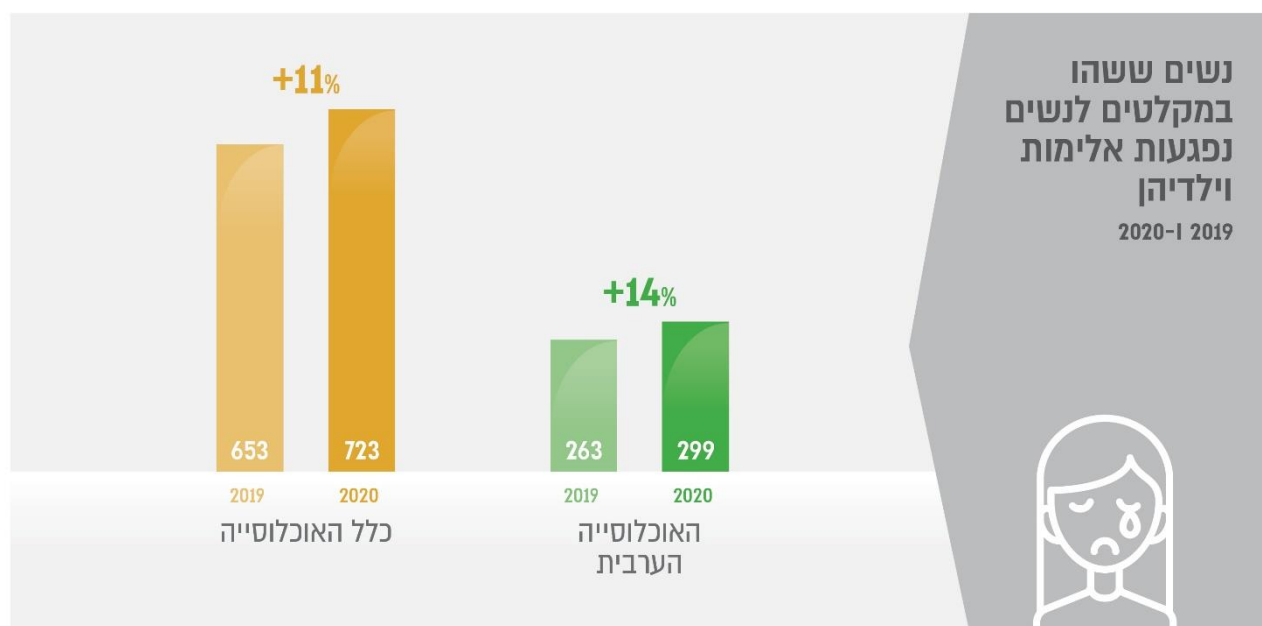
חלק מהטיפול של רשויות הרווחה באלימות במשפחה נעשה ביותר מ-100 מרכזים למניעה ולטיפול באלימות במשפחה שפועלים ברשויות המקומיות. כפי שעולה מנתוני התרשים, **בין שנת 2019 לשנת 2020 לא היה שינוי של ממש במספר המשפחות הערביות שטופלו במרכזים למניעה ולטיפול באלימות במשפחה**, זאת לעומת עלייה של 7% במספר המשפחות מכלל האוכלוסייה שטופלו במרכזים אלה.³²

עם זאת, **ביישובים הערביים היו שינויים ניכרים בהתפלגות הפניות למרכזים לפי הגורם המפנה**.³³ כך, בין 2019 ל-2020 חלה עלייה במספר ההפניות למרכזים שהגיעו מרשויות האכיפה – ממשטרת ישראל ומשירות בתי הסוהר. מנגד, הייתה ירידה במספר ההפניות מהמחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות וכן ירידה במספר ההפניות משירות המבחן. אין לנו הסבר לשינויים אלו בדפוסי ההפניות למרכזים. יצוין שהנתונים על הגורם המפנה מתייחסים ליישובים ערביים ולא לערבים הגרים ביישובים מעורבים או ביישובים יהודיים.

³¹ גל יונה, לשכת השר, המשרד לביטחון הפנים, תשובה על פניית מרכז המחקר ומידע של הכנסת, מכתב, 24 במאי 2021.

³² רועי בן נעים, מנהל תחום קשרי כנסת וממשל, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 10 במאי 2021.

³³ לא התקבלו נתונים על הגורם המפנה בעבור האוכלוסייה היהודית.

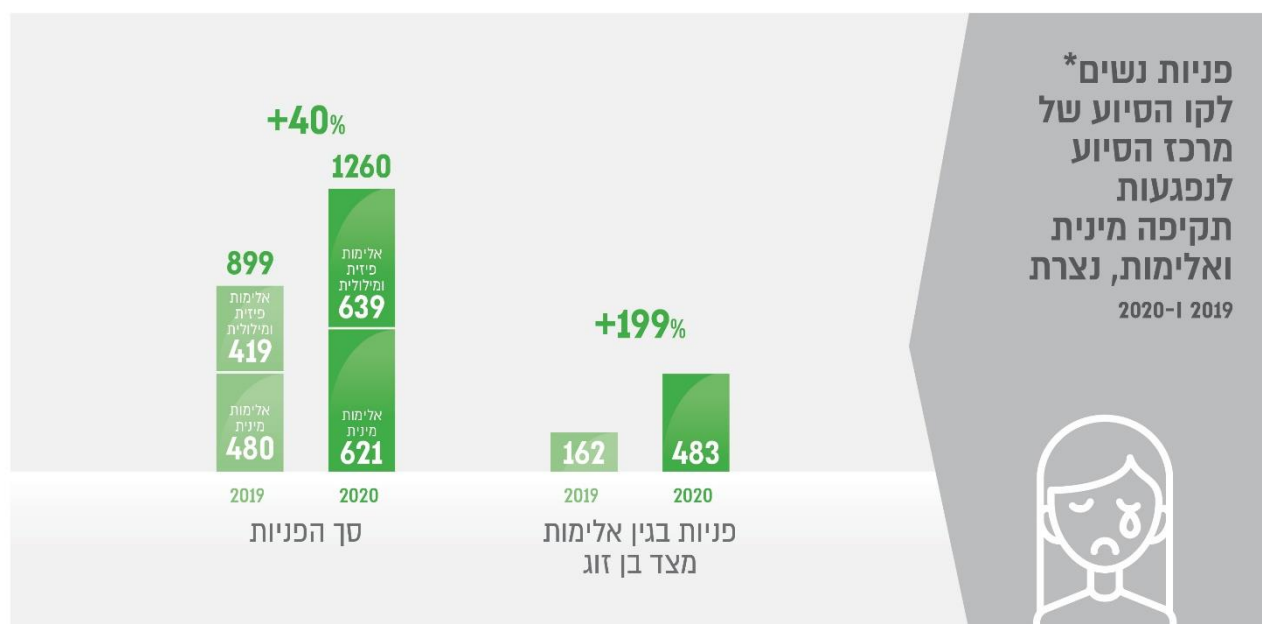

מהתרחשים עולה שבין 2019 ל-2020 חלה עלייה של כ-14% במספר הנשים הערביות ששהו במקלטים, לעומת עלייה של כ-11% בכלל האוכלוסייה.³⁴ יצוין שמתחילת מאי 2020 הופעל מקלט נוסף כדי לתת פתרון חירום לנוכח ריבוי הפניות עקב הקורונה, ועוד מקלט הוקם בתחילת 2021 בעבור אוכלוסייה מעורבת של יהודיות וערביות.

מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית ואלימות בנצרת, המנוהל על ידי עמותת "נשים נגד אלימות", מפעיל **קו סיוע לנשים ערביות נפגעות אלימות**.³⁵ פניות בשפה הערבית לקווי החירום של איגוד מרכזי הסיוע לנפגעי ולנפגעות תקיפה מינית (קו 1202 וקו 1203) גם הן מנותבות למוקד זה.

³⁴ רועי בן נעים, מנהל תחום קשרי כנסת וממשל, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, תשובה על פנייה של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מכתב, 10 במאי 2021.

³⁵ רמי שוורץ, [הטרדה מינית בחברה הערבית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 בנובמבר 2020, עמ' 10-11.

* בנתונים נכללות גם פניות אחדות שהגיעו מגברים ערבים

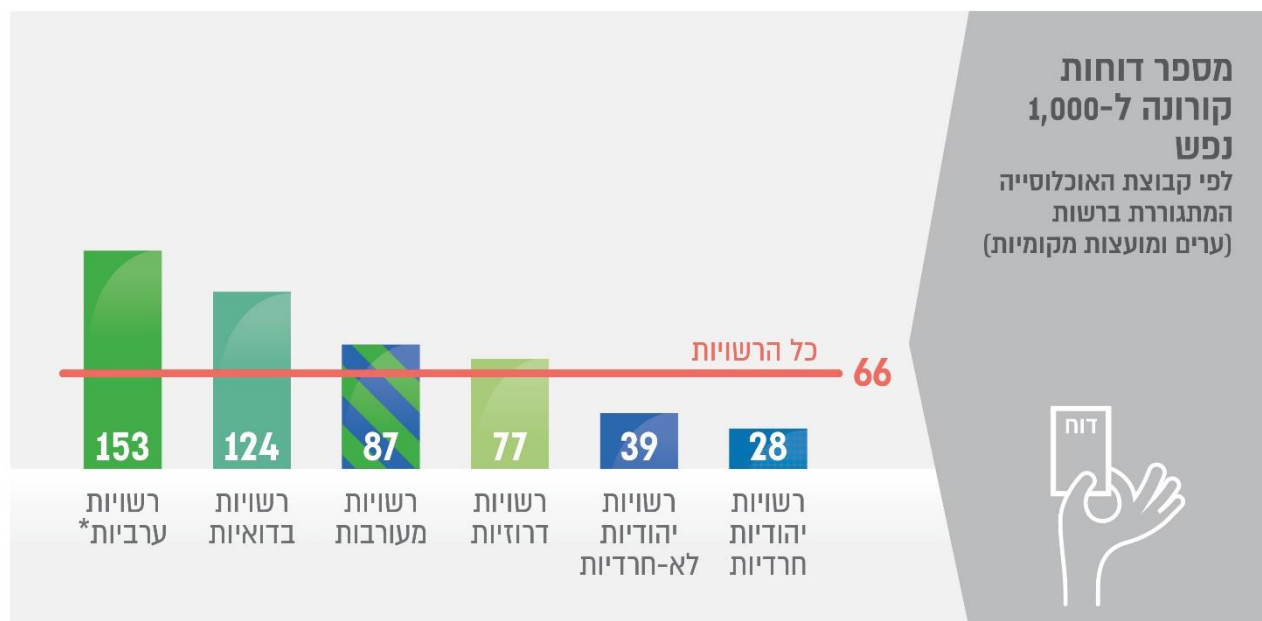
כפי שמוצג בתרשים, **מספר הפניות הכולל של נשים ערביות לקו הסיוע בנצרת עלה בכ-40% בין שנת 2019 לבין 2020 ואילו מספר הפניות על אלימות מצד בן הזוג עלה בקרוב ל-200%, קרי גדל פי שלושה.**³⁶ למעשה, כמעט כל העלייה במספר הכולל של הפניות לקו הסיוע (321 פניות מתוך גידול של 361 פניות) נבעה מהעלייה באלימות מצד בן הזוג.

הנתונים שהוצגו לעיל מסרטטים תמונה מורכבת של היקף האלימות כלפי נשים בחברה הערבית בישראל בתקופת הקורונה, ובפרט בכל הקשור לדיווח על האלימות לגורמי אכיפה ורווחה. כך, הנתונים על הפניות לקו הסיוע בערבית לנשים נפגעות אלימות מלמדים על עלייה ניכרת מאוד במספר הפניות לקו הסיוע, וגם הנתונים על נשים ששהו במקלטים לנשים נפגעות אלימות, שהם פתרון חירום לנשים אלו, מלמדים על עלייה, אם כי מתונה יותר. לצד זאת, נתוני המשטרה מלמדים על עלייה קטנה יחסית (4%) במספר התלונות שהגישו נשים ערביות, ואילו נתוני משרד הרווחה על פניות של משפחות ערביות למרכזים לטיפול באלימות במשפחה מלמדים כי בין 2019 ל-2020 לא חל שינוי במספר הפניות. הפער בין הנתונים השונים, שכל אחד מהם משקף היבט אחר של הנושא, מעלה שאלה בנוגע להנגשה של כלל ערוצי הפניה והטיפול לנשים הערביות. בהקשר זה נזכיר את נתוני אירועי מוקד 100 של המשטרה, שגם בהם החלק היחסי של הערבים היה נמוך משיעורם באוכלוסייה.

³⁶ הנתונים לקוחים מתוך דוח הפעילות השנתית של מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית ואלימות בנצרת. הדוח נכתב בשפה הערבית ולא פורסם לציבור, והוא נמסר למרכז המחקר והמידע של הכנסת על ידי מנהלת המרכז לינדה ח'ואלד. תרגום התכנים מערבית ועיבוד הנתונים נעשו במרכז המחקר והמידע של הכנסת. באשר לנתונים של שנת 2019, ראו: רמי שוורץ, [הטרדה מינית בחברה הערבית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8 בנובמבר 2020, עמ' 11-12.

4.3 דוחות קורונה³⁷

עד תחילת חודש מאי 2021 נקלטו במרכז לגביית קנסות של רשות האכיפה והגבייה מעל ל-600,000 דוחות שחילקה משטרת ישראל בגין הפרה של תקנות הקורונה.³⁸ להלן יוצג פילוח הדוחות שחולקו לפי סיווג הרשויות (ערים ומועצות מקומיות) שנעשה על פי קבוצת האוכלוסייה שאליה משתייכים רוב תושבי הרשות. הנתונים מתוקננים לגודל האוכלוסייה ברשות.

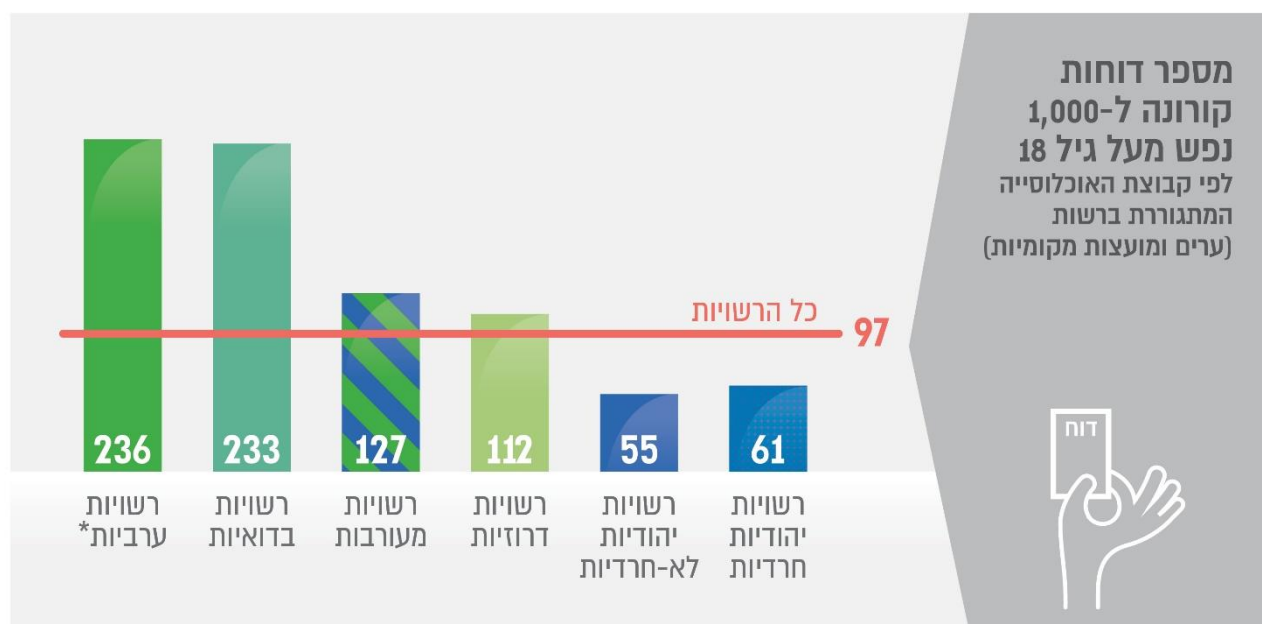
* ללא רשויות שרוב אוכלוסייתן בדואית או דרוזית

מנתוני התרשים עולה כי ברשויות הערביות מספר הדוחות שניתנו ביחס לגודל האוכלוסייה גבוה במידה ניכרת מזה שברשויות היהודיות.

מתוך הנחה שחלוקת הדוחות בגין הפרת תקנות הקורונה רלוונטית בעיקר לאוכלוסייה הבוגרת, להלן יוצגו נתוני הדוחות המתוקננים לאוכלוסייה הבוגרת בכל רשות.

³⁷ רשות האכיפה והגבייה, האגף לתכנון מחקר ומדיניות, [מספר דוחות קורונה לפי חודש הקליטה במרכז לגביית קנסות לפי מקום מגורי מקבל הדוח](#), נכון לתאריך 4 במאי 2021, ללא דוחות שהוחזרו למשטרה. יובהר כי חודש הקליטה במרכז לגביית קנסות אינו מועד ביצוע העבירה.

³⁸ רשות האכיפה והגבייה, [הודעה לעיתונות: רשות האכיפה והגבייה מדווחת: מיום 21.4.20 עד ליום 21.5.4 נתנו 153 קנסות קורונה](#), 5 במאי 2021.

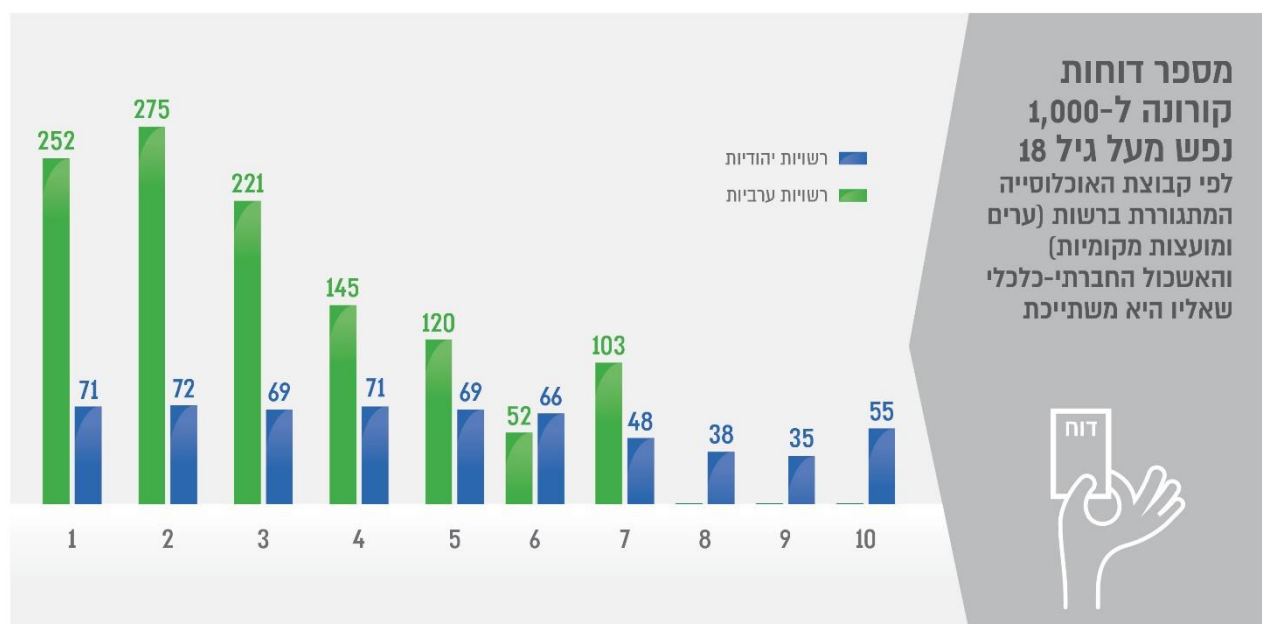

* רשויות ערביות ללא רשויות שרוב אוכלוסייתן בדואית או דרוזית

תקנון מספר הדוחות לאוכלוסייה הבוגרת בכל רשות מגדיל עוד יותר את הפער בין מספר הדוחות שחולקו ברשויות ערביות ובין מספרם ברשויות יהודיות.

היות שמעמדה החברתי-כלכלי של אוכלוסיית הרשויות הערביות נוטה להיות נמוך בהשוואה לאוכלוסיית הרשויות היהודיות, ביקשנו לבחון את הקשר בין כל אחד משני המאפיינים של הרשויות – קבוצת אוכלוסייה ומעמד חברתי-כלכלי – ובין מספר הדוחות שניתנו בה. להלן יוצגו נתוני הדוחות בפילוח לפי אוכלוסיית הרשות ולפי האשכול החברתי-כלכלי שאליו היא משתייכת.³⁹

³⁹ לשם השוואה בין מצבם הכלכלי-חברתי של תושבי יישובים שונים יצר הלמ"ס מדד-חברתי כלכלי שמחושב על ידי שקלול הערכים המתוקננים של 14 משתנים נבחרים, ובהם משתנים דמוגרפיים, משתני השכלה וחינוך, משתני תעסוקה וגמלאות ומשתני רמת חיים. ערכי המדד מקובצים לעשרה אשכולות הומוגניים מבחינת מאפייניהם, אך לא שווים בגודלם. שיטת ניתוח האשכולות יוצרת מצב שבו השונות בערכי המדד בתוך האשכולות תהיה מינימלית, ושונות ערכי המדד בין האשכולות תהיה מקסימלית. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הודעה לתקשורת: אפיון יחידות גאוגרפיות וסיווגן לפי הרמה החברתית-כלכלית של האוכלוסייה בשנת 2017](#), 15 בדצמבר 2020.

מלבד אשכול אחד (אשכול 6, שבו יש רשות ערבית אחת), בכל האשכולות שבהם יש רשויות ערביות ורשויות יהודיות מספר הדוחות (ביחס לגודל האוכלוסייה) שניתנו ברשויות ערביות גדול מאשר ברשויות היהודיות. נוסף על כך, בקרב הרשויות הערביות מספר הדוחות יורד ככל שעולה דירוג האשכול החברתי-כלכלי שאליו משתייכת הרשות. השפעת קבוצת האוכלוסייה והאשכול החברתי-כלכלי על היקף הדוחות שהוטלו ברשות נתמכה גם בתוצאות מבחנים סטטיסטיים.⁴⁰

במסגרת המחקר הנוכחי אין ביכולתנו לקבוע מהם הגורמים לפערים במספר הדוחות שחולקו ברשויות בעלות מאפיינים שונים.

⁴⁰ בבדיקה סטטיסטית של רגרסיה וניתוחי שונות לבחינת הקשר בין מספר הדוחות ל-1,000 נפש מעל גיל 18 (משתנה תלוי) למשתנים המסבירים האלה: אשכול חברתי-כלכלי, קבוצת אוכלוסייה (יהודים וערבים), גודל אוכלוסיית הרשות והמעמד המוניציפלי, התקבל קשר שלילי מובהק במשתנה האשכול חברתי-כלכלי ובמשתנה קבוצת האוכלוסייה. כלומר, מספר הדוחות יורד עם העלייה במעמד החברתי-כלכלי של הרשות, ומספר הדוחות שקיבלו יהודים נמוך ממספר הדוחות שקיבלו ערבים. לצורך בדיקת ההבדלים במוצעי מספר הדוחות ל-1,000 נפש מעל גיל 18 בין אוכלוסיית היהודים לאוכלוסיית הערבים ביחס לאשכולות החברתיים-כלכליים נערך מבחן T דו-כיווני למדגמים בלתי תלויים התוצאות מראות כי ישנם הבדלים מובהקים במספרי הדוחות בין קבוצת היהודים לקבוצת הערבים בכל האשכולות שבהם יש רשויות יהודיות וערביות, למעט אשכול 6. ניתוח שונות דו-כיווני (Univariate Analysis of Variance) למשתנים אשכול וקבוצת אוכלוסייה נמצא כי למשתנים אלה השפעה מובהקת על מספר הדוחות ל-1,000 איש: אפקט עיקרי של האשכול החברתי-כלכלי, אפקט עיקרי של קבוצת האוכלוסייה וכן אפקט האינטראקציה ביניהם. העיבודים הסטטיסטיים נערכו על ידי חדוה קפלינסקי, כלכלנית במרכז המחקר והמידע של הכנסת.

הכנסת | מרכז המחקר והמידע
www.knesset.gov.il/mmm
